

## شکاف نسلی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیمشک\*

حسن ارجمندی<sup>۱</sup>

محسن حسن پور<sup>۲</sup>

اسحق ارجمند سیاهپوش<sup>۳</sup>

بهاره ارجمند سیاهپوش<sup>۴</sup>

### چکیده:

هدف این پژوهش بررسی پدیده شکاف نسلی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیمشک می‌باشد. روش تحقیق، پیمایشی بوده و با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۰۵ نفر تعیین گردید. با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و تصادفی ساده نمونه‌ها انتخاب و اطلاعات لازم با تکنیک پرسشنامه جمع‌آوری گردید. متغیر وابسته شکاف نسلی با چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ارزیابی شد. بررسی وضعیت شکاف ارزش‌ها نشان می‌دهد میانگین ارزش‌های دانشجویان تفاوت قابل ملاحظه‌ای با پدران و مادران (والدین) داشته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین گروه مرجع، گذران اوقات فراغت و میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی با شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد. وضعیت اقتصادی و اجتماعی نیز بر میزان شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین تأثیرگذار است. تحلیل رگرسیون نشانگر آن است که متغیرهای مستقل ۳۹/۳ درصد از تغییرات شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین را تبیین نموده و بیشترین تأثیر را به ترتیب متغیرهای تغییرات ساختار خانواده و میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی داشته‌اند.

**کلید واژه‌ها:** شکاف نسلی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، گروه مرجع، گذران اوقات فراغت، ارزش‌های اجتماعی و میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی.

\* تاریخ وصول: ۹۱/۱۲/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۲/۷/۱۰

۱- کارشناس ارشد علوم تربیتی و دبیر آموزش و پرورش اندیمشک

۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

۳- استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیمشک [e.arjmand@yahoo.com](mailto:e.arjmand@yahoo.com)

۴- کارشناس ارشد مدیریت آموزشی و مدرس دانشگاه پیام نور

### ۱- مقدمه و طرح مسأله

اصطلاح شکاف نسلی<sup>۱</sup> بیانگر اختلاف شدیدی از نظر معیارهای فرهنگی بین نسل جوان و افراد مسن است. این واژه در دهه (۱۹۶۰) برای اولین بار در کشورهای غربی برای تبیین و تشریح اختلاف فرهنگی بین والدین و فرزندان استفاده شد.

مفهوم شکاف یا تفاوت نسلی نیز در زمره‌ی همین مقوله‌ی تمایزات و تفاوت‌های تجربی و پایدار میان دو جریان، دو رفتار و غیره معنا می‌شود. تمایزات و تفاوت‌هایی که به شکل دوئالیستیکی اولاً در تقابل‌های سیاسی- اجتماعی بروز پیدا می‌کند و دیگر اینکه در یک ساختار اجتماعی، فرهنگی و تاریخی خاصی خود را نمایان می‌سازند (شکاف سنت و مدرنیسم، شکاف نسلی، شکاف طبقاتی و...) در توضیح ویژگی این تمایزات اینک، واحدهای نسلی به‌رغم تجربیات متفاوت و حتی متضاد با هم، در یک کلیت فرهنگی- اجتماعی خاص و با پیوستگی‌های کلان به یک ساختار مشخص به تعامل (توافق یا تعارض) با یکدیگر می‌پردازند. خانواده‌ها به عنوان گرانیگاه این تضادها و تفاوت‌ها بارزترین صحنه‌ی جدال بین فهم نسل گذشته (پدر و مادر) و فهم نسل جدید (فرزندان) از زندگی هستند. عرصه‌ی جدال فوق، حوزه‌ی تعاملی دو نسل را نیز شامل می‌شود، به این معنا که تعامل درونی خانواده‌ها در شکل جدید، تعاملی همراه با تضاد و کشمکش است؛ برخلاف گذشته که ارتباطات، یکسره فرمانبردارانه بود.

موج مدرنیزاسیون که به همراه خود آموزش همگانی، گسترش رسانه‌های جمعی و بسیاری موارد دیگر را به همراه آورد، موجب افزایش دانستنی‌ها و آگاهی‌های عمومی نسل جدید شد و حوزه‌ی ارتباطات انسانی و اجتماعی آنها را وسیعتر نمود. طبیعی‌ترین نتیجه‌ی این فرایند این بود که نسل جدید، نسلی شد که اولاً بسیار باشتاب اجتماعی می‌گردید و ثانیاً در راه اجتماعی‌شدن، تنها منبع ارزشگذار او دیگر خانواده و سنت حاکم بر خانواده نبود. زیست جهان متفاوت نسل نو یا به تعبیر مانهایم تجربیات دیگرگون آنان که به سبب تحولات صنعتی و سپس اجتماعی- فرهنگی به وجود آمد، بین جهان‌بینی نسل جدید و نسل قدیم شکاف انداخت و از این مهمتر، امکان ظهور و بروز این شکاف را در زبان و رفتار گروه جدید، فراهم ساخت.

رویکردهای موجود به مقوله‌ی روابط نسلی ابعاد متعدد و متنوعی است. چنان که می‌توان شکاف‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و معرفتی و... جامعه را در قالب‌هایی چون شکاف میان سنت و مدرن، شکاف میان حاکمیت و مردم، شکاف میان فقیر و غنی، شکاف میان گفتمان مسلط و مقتضیات زمانه، شکاف میان تقاضای نسل جوان و نسل گذشته به تصویر کشید (تاجیک، ۱۳۸۱، ۲۶۵).

1 - Generation gap

اهمیت و ضرورت شکاف نسل‌ها از کجا ناشی می‌شود و چگونه می‌توان به ضرورت موضوع پی برد را می‌توان در سطح برنامه‌ریزی‌های آینده‌ای که جوامع انسانی برای خود در نظر دارند را فرا گرفت و آن بدان صورت است که با توجه به اینکه جوامع سعی دارند که طوری برنامه‌ریزی کنند که حداقل مشکلات را در آینده داشته باشند و آن ممکن نیست مگر با بر طرف کردن سایر موانع و سدهای مانع کننده می‌باشد که به نظر می‌رسد پدیده شکاف نسل‌ها جزوی از این موانع و سدهای بازدارنده می‌باشد و بنابر مطالب یادشده؛ باید به فکر راه چاره بود.

شکاف نسلی زمانی شروع می‌شود که آهنگ تغییر جامعه شدت گیرد. البته این شتاب در ایران محصول سازوکاری درون‌زا نبوده، بلکه محصول برخورد نظام اجتماعی بومی با نظام اجتماعی، فرهنگی و عقلانی بود که از غرب آمده است (آقاجری، ۱۳۸۲، ۱۵۵).

دور شدن تدریجی دو یا سه نسل پیاپی را از یکدیگر از حیث، جغرافیایی، عاطفی، فکری و ارزشی وضعیت جدیدی را ایجاد می‌کند که اصطلاحاً گسست نسل‌ها نامیده می‌شود. در این وضعیت غالب نوجوانان و جوانان می‌کوشند تا آخرین پیوندهای وابستگی خود را از والدین یا نسل بالغ بگسلند و اغلب در این راه با سرکشی و طغیان‌گری می‌پردازند (شرفی، ۱۳۸۲، ۳).

با نظر به اینکه جامعه ایران در چند دهه گذشته تحولات بزرگی چون انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی را پشت سر گذاشته و با توجه به طی کردن روند نوسازی در روابط اجتماعی و تغییر سیاست‌های کلان اقتصادی و همچنین با توجه به جوان بودن جامعه ایران و تعلق اکثریت جمعیت به این گروه سنی، این سؤال مطرح است که آیا گزاره شکاف نسلی بین نسل‌ها تصدیق است؟

تحولات عمده به وجود آمده در سطوح مختلف فرهنگی در ایران، از قراردادی‌تر شدن، خصوصی‌تر شدن و هسته‌ای‌تر شدن خانواده‌ها تا رشد دیدگاه‌های برابری‌جویانه میان زن و مرد و تا خواست دموکراتیزه شدن و خشونت‌زدایی هرچه بیشتر از جامعه و تا ایمان‌گرایی بدون شکل و بسیاری موارد دیگر، همگی از پابرجایی نزاع میان سنت و تجدد خبر می‌دهد. سنت امروز که برخاسته از تجدیدطلبی دیروز بوده، خصلت تاریخی خویش را در قدرتمندی و پایداری همچنان حفظ نموده است. انباشت مطالبات و خواست‌های نسل جدید با بهره‌گیری از ایدئولوژی‌ها و ابزار سرکوب‌گرایانه، شکاف نسلی را هم در حوزه‌های خرد و قوانین عرفی (در خانواده) و هم در حوزه‌های کلان و قانون اساسی (در دولت) و به عنوان یکی از برجسته‌ترین مسائل اجتماعی، نمایانده است؛ شکافی که بر آینده‌ی ایران تأثیری شگرف خواهد گذاشت.

دانشجویان در قالب نسل سوم، در برابر والدینی که نسل اول و دوم را تشکیل می‌دهند علیرغم حیات فرهنگی مشترک، نگرش و رفتار و عملکرد متفاوتی دارند. در این پژوهش به دلیل وسعت مسأله شکاف

نسلی، به بررسی اختلافات ارزش و نسلی میان والدین (نسل دوم) و دانشجویان (نسل سوم) دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیمشک پرداخته می‌شود. این پژوهش اولین پژوهش در مورد پدیده شکاف نسلی است که در سطح شهرستان اندیمشک و در میان دانشجویان دانشگاه آزاد صورت می‌گیرد. در سطح استان تحقیقاتی در مورد شکاف نسلی صورت گرفته است که تنها یک یا دو مورد بوده است که قشر دانشجویی را مورد بررسی قرار داده است. ضرورت این پژوهش و پژوهش‌های از این قبیل که جامعه‌ی آماری خود را دانشجویان قرار داده‌اند زمانی روشن می‌گردد که بدانیم قشر دانشجو به دلیل بالا رفتن سطح آگاهی‌ها و تغییر ارزش‌های سنتی کمتر دنباله‌رو ارزش‌های مورد قبول والدین هستند که این باعث به وجود آمدن مشکلاتی در سطح خانواده و اجتماع شده است.

در این پژوهش به دنبال این هستیم که آیا بین روش‌های گذارن اوقات فراغت، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، وضعیت اقتصادی اجتماعی، گروه مرجع، نوع نگرش به ساختار خانواده بین دانشجویان با والدین خود تفاوت وجود دارد یا خیر. همچنین در صدد حل مسأله شکاف نسلی نیستیم چون حل این مسائل عمیق و اساسی جامعه باید در قالب طرح‌های تحقیقاتی کلان و با بودجه و زمان بالا انجام گیرد، در حالی که ما به تهیه پرسشنامه که صرفاً به آوردن سؤالاتی در چارچوب فرضیات بسنده کرده‌ایم و هدفمان بیشتر پاسخگویی به این مسأله است که آیا شکاف نسلی بین دانشجویان با والدینشان وجود دارد یا خیر؟ و اگر وجود دارد و ابعاد آن در چه حد هست؟

## ۲- مبانی نظری

تحقیقات مختلفی در زمینه شکاف نسلی در داخل و خارج کشور در زمینه شکاف نسلی صورت گرفته است. دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد (۱۳۷۹ و ۱۳۸۲)، توکلی (۱۳۷۸)، آزاد ارمکی (۱۳۷۹)، قاضی‌نژاد (۱۳۸۲)، معیدفر (۱۳۸۳)، صفایی‌نژاد (۱۳۸۲)، عابدینی (۱۳۸۵)، پهلوان (۱۳۸۶)، موحد، مقدس و عباسی شوازی (۱۳۸۶)، احمدی (۱۳۸۸)، حقیقتیان و غفاری (۱۳۸۸)، رازقی (۱۳۸۸)، ابولی زاده (۱۳۸۸)، جانعلیزاده و سلیمانی (۱۳۸۹)، اشتانینگر و لیسر (۱۹۷۴) و اینگلهارت در این زمینه تحقیقات ارزشمندی انجام داده‌اند. پس از بررسی ادبیات تحقیق این نتیجه حاصل شد که در تبیین شکاف یا پیوستگی نسلی نظریات و رویکردهای نظری مختلفی ارائه شده است.

برخی از این نظریات بر این نکته تأکید داشتند که فاصله بسیار زیادی بین نسل‌ها در جامعه وجود دارد که ممکن است به تحول انقلابی منجر شود. اما بعضی دیگر از این نظریات چنین ادعایی دارند که شکاف نسل‌ها وهم و خیالی بیش نیست و پیوستگی زیادی بین نسل‌ها وجود دارد. برخی از این نظریات

بر این نکته تأکید دارند که در ابعاد مهم زندگی (مانند ارزش‌ها) پیوستگی میان نسل‌ها وجود دارد. در ایران به طور ویژه می‌توان به دو رویکرد خوش‌بینانه و بدبینانه اشاره کرد. عده‌ای معتقد به عدم وجود شکاف بیش از حد معمول میان اولویت‌های ارزشی والدین و فرزندان می‌باشند. براساس این رویکرد خوش‌بینانه می‌توان گفت که تغییر امری طبیعی، حتمی، ضروری و مداوم است و فرآیند جذب و دفع فرهنگی همیشه وجود داشته است و اصولاً یک ویژگی فرهنگی محسوب می‌شود.

در مقابل رویکرد بدبینانه معتقد است که نسل جوان امروز به شدت تحت تأثیر ارزش‌های غربی قرار گرفته و دچار مسخ فرهنگی شده و از سوی فرهنگ سنتی خودگریزان و دور شده است. در نتیجه فاصله‌ای میان آن نسل پیشین که خود را پایبند به ارزش‌های فرهنگی سنتی خود می‌بیند، ایجاد شده که خود موجب درگیری‌ها در خانواده و سست شدن انسجام آن شده است.

امروزه، حس عمومی به خوبی درک کرده است که از لحاظ فرهنگی تغییر و تحولاتی رخ داده است. بسیاری از صاحب‌نظران نیز به این نتیجه رسیده‌اند که نسل‌های مختلف قبل و بعد انقلاب اسلامی به تدریج روند جدایی از همدیگر را طی می‌کنند.

بسیاری از تحقیقات و پژوهش‌های جامعه‌شناختی نیز به انحاء مختلف به این نتیجه رسیده‌اند که شکاف یا گسست نسلی در جامعه ما اتفاق افتاده و یا در حال افتادن است. حتی گاهی اوقات پژوهش‌ها بر ابعاد و جنبه‌های جزئی‌تر و فرعی شکاف نسلی متمرکز می‌شوند و نهایتاً به تایید نتایج فوق می‌رسند. اما با توجه به شواهد آماری این نتیجه حاصل شد که در ایران شکاف نسلی با توجه به پایبندی آنها به ارزش‌ها و سنت‌های نسل قبل چندان چشم‌گیر نیست و با توجه به تحولات بزرگی هم چون انقلاب اسلامی و تجربه جنگ و تحولات جهانی در زمینه ارتباطات و اطلاعات و گسترش رسانه‌های جمعی می‌توان این اختلاف را خیلی بزرگ قلمداد نکرد. روند رو به رشد جمعیت دانشجو بعد از انقلاب همراه با افزایش سریع جمعیت و تلاش اکثریت برای به دست آوردن منابع کمیاب و ارزشمند باعث بروز اختلافاتی در میان نسل‌ها شده است، زیرا تورم افراد دارای تحصیلات دانشگاهی و افزایش سطح انتظارات آنها از جامعه و نبود امکانات و فرصت‌های مطلوب شغلی برای آنها باعث بروز سرخوردگی می‌شود و از سوی دیگر "بی‌مسئولیتی موقت جوانان" را در زندگی اجتماعی آنان افزایش می‌دهد. اما با این تحول و تغییر باید تدریجی و توافقی برخورد کرد زیرا که هر مقاومت و پافشاری در حفظ منافع و سلطه هر کدام از نسل‌ها باعث بروز درگیری و اختلاف و هزینه‌های گزاف خواهد شد. با توجه به رهیافت‌های متفاوت نظری شکاف نسل‌ها و مسأله پیدایی فاصله و شکاف نسل‌ها در بین دانشجویان در پی تحولات سریع جامعه توجه به این مسأله را جدی‌تر می‌نماید.

اندیشمندان علم اجتماع برای مطالعه علمی‌تر شکاف‌های نسلی گوناگون تلاش نموده‌اند به اعتبارهای مختلف، یک ریخت‌شناسی (تیپولوژی) جامع از این شکاف‌ها به دست دهند.

ورنون، شکاف‌های سیاسی را به چهار دسته تقسیم می‌کند:

۱- شکاف مرتبط با ساختار اجتماعی، که بیانگر ناسازگاری در منافع اقتصادی و اجتماعی گروه‌های مختلف اجتماعی هستند، به بیان دیگر، شکاف‌های ساختاری شکاف‌هایی هستند که به مقتضای برخی ویژگی‌های دگرگونی‌ناپذیر و پایدار در جامعه انسانی پدید آمده‌اند و همواره وجود دارند. بنابراین، شکاف‌های ساختاری شکاف‌هایی هستند که به مقتضای وجود جامعه وجود دارند و ناشی از طبع جامعه بشری هستند. انواع شکاف‌های ساختاری عبارتند از:

- شکاف طبقاتی

- شکاف جنسی

- شکاف نسلی

۲- شکاف‌های خاص، که بیانگر تفاوت‌ها و ناسازگاری‌های مرتبط با هویت‌ها و موقعیت‌های اجتماعی گروه‌ها هستند. شکاف‌های نژادی، و قومی و جنسی در زمره این شکاف‌ها هستند.

۳- شکاف‌های رفتاری که بیانگر ناسازگاری در الگوهای رفتاری سیاسی در میان افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی هستند. تفاوت رفتارهای سیاسی در میان شاغلان بخش خصوصی و شاغلان بخش دولتی نمونه‌ای از این شکاف‌هاست.

#### جدول تئوری‌های بررسی شده دانشمندان خارجی:

دانشمند	خلاصه نظریه
امیل دورکیم	به عقیده دورکیم تکامل جوامع در طول زمان باعث دسته‌بندی فعالیت‌های مختلف فردی در نهادهای مختلفی که در کار خود تخصص دارند، می‌شود. در نتیجه جامعه به لحاظ ساختاری و کارکردی دستخوش دگرگونی و تفکیک می‌شود.
پارسنز	پارسنز پدیده شکاف نسلی را در مجموعه نظریه کنشی خود به صورت غیرمستقیم بررسی کرده است
زیمل	زمانیکه عضویت در یک یا چند حلقه اجتماعی جای خود را به یک جایگاه اجتماعی در شبکه‌ای از حلقه‌های گوناگون اجتماعی دهد، شخصیت فرد دگرگون می‌شود
مانهایم	مانهایم بیشتر به تجربه نسلی تکیه می‌کند و معتقد است که هر نسلی دارای تجربیات متفاوت از نسل قبل خود می‌باشد (مثل کسانی که در یک دوره جنگ می‌کنند) که هر چند در طبقات مختلف هستند و آگاهی‌های مختلفی دارند ولی رویکرد و موضع‌گیری مشترکی دارند که از تجربه مشترک آن نسل حاصل می‌شود
اینگلهارت	وی در کتاب تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی بر این اعتقاد بود که نسل بزرگسال در برابر تغییرات بیشتر مقاومت می‌کند و تغییر در میان گروه‌های جوان‌تر با سهولت بیشتری صورت می‌گیرد

گیدنز	گیدنز اختلاف بین نسل‌ها در واقع نوعی به حساب آوردن زمان در جامعه مدرن است. هر نسلی در واقع نوعی به حساب آوردن تیره‌ای از آدمیان است که زندگی فردی را در مقطعی از زندگی‌های گروهی جای می‌دهد
مک لوهان	حولات سریع تکنولوژیکی در حوزه اطلاعات و ارتباطات و دسترسی گسترده نسل جوان به رسانه‌هایی مانند ماهواره و اینترنت آن‌ها را در موقعیت متفاوتی با نسل پیشین قرار داده است
نیل سلمرز	او نسبت به نسل جوان دیدگاه بحرانی است. او معتقد است نسل جوان نسل سبکسر، معترض، منتقد و خواهان تغییرات اساسی است
جکلین گودنو	فقدان توافق والدین و فرزندان یا به واسطه ادراک نادرست از عقاید و ارزش‌های والدین یا طرد ادراک درست از عقاید و ارزش‌های والدین است
هربرت مولر	تورم جوانی (افزایش بسیار زیاد جمعیت نسل جوان که درصد آن به نسبت بقیه جمعیت بسیار بالا می‌باشد) میتواند یک نیروی جنبشی و اراده برای پیشرفت و توسعه را به وجود آورد و یا برعکس باعث تشدید و بدتر شدن مشکلات موجود باشد
ایزنشتاد	وی معتقد است که در جوامع پیچیده مبتنی بر تحولات سریع، تضاد نسل‌ها غیر قابل اجتناب خواهد بود
بنگستون	وی در بحث شکاف نسل‌ها سه دیدگاه را از هم تمایز می‌دهند
فلاکس	تغییر در ساختار خانواده و تبدیل آن از خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای و توصیه‌های مختلف تربیتی که از سوی نهادهای مختلف آموزشی و تربیتی به والدین می‌شود

پس از بررسی‌ها متعدد در اندیشه متخصصین جامعه‌شناسی به این مهم پی می‌بریم که از قدیم‌الایام و در تمامی مکانی بشری دغدغه و مشکلی به نام تفاوت نوع رویکرد نسل جوان با نسل‌های قبلی وجود دارد که در شرایط حاد و بحرانی این تفاوت بین نسل‌ها خود را در نوع تفکرات، رفتارها، پوشش، تغذیه و جهت‌گیری‌ها و... غیره نشان می‌دهد.

در ادامه مطلب به فرضیات تحقیق و چارچوب نظری هر فرضیه اشاره می‌گردد.

(۱) به نظر می‌رسد بین میزان وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معنا داری وجود دارد.

اینگلهارت کامیابی اجتماعی - اقتصادی افزایش یافته را علت اصلی تغییر ارزش در جوامع غربی می‌داند و در این باره می‌گوید: کامیابی اقتصادی افزایش یافته منجر به برآورده شدن بهتر نیازهای بنیانی در سال‌های شکل‌گیری افراد می‌شود (سال‌های آخر نوجوانی) که به نوبه خود منجر به ارزش‌های ماتریالیست کمتر از نسلی به نسل دیگر می‌شود. بر این مبنا اینگلهارت به تأثیر قشر بندی اجتماعی توجه می‌کند. در این منظر خانواده‌های ثروتمند به نظر می‌رسد جوانان ماتریالیست کمتری را نسبت به خانواده‌های فقیر پرورش می‌دهند. بر اساس یافته‌های اینگلهارت اعتماد به یکدیگر همانند رضایت خانوادگی و خوشبختی با سطوح بالای توسعه اقتصادی متناسب است. رضایت از زندگی، رضایت سیاسی، اعتماد به یکدیگر، میزان زیاد بحث سیاسی و حمایت از نظم اجتماعی موجود همه به همراه هم

هستند، آن‌ها نشانه‌های نگرش‌های مثبت را نسبت به جهانی که در آن زندگی می‌کنند، تشکیل می‌دهند. از نظر اینگلهارت سطوح نسبتاً پایین انتشار رضایت و اعتماد موجب می‌شود که شخص به احتمال زیاد نظام سیاسی موجود را نپذیرد.

(۲) به نظر می‌رسد با تغییر روش‌های گذارن اوقات فراغت دانشجویان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود.

نکته قابل تأمل در اندیشه‌گیدنز در این ایده است که نسل جدید به لحاظ اخلاقی نسبت به نسل قبلی دچار مشکل شده است. وی در پاسخ به این پرسش که آیا شاهد ظهور یک نسل «من» خواهیم بود که ارزش‌های مشترک و علائق عمومی را نابود می‌کنند و در آن‌ها فردگرایی مفرط و شدید وجود خواهد داشت، عنوان می‌کند که نسل «من» توصیف‌گمراه‌کننده‌ای از فردگرایی جدید است که نشانه‌ای از یک روند فساد اخلاقی به دست نمی‌دهد؛ در واقع برعکس، بررسی‌ها نشان می‌دهند که نسل‌های جوان امروز نسبت به نسل‌های پیشین به مسائل اخلاقی بسیار بیشتر حساس هستند. اما آن‌ها این ارزش‌ها را به سنت ربط نمی‌دهند یا شکل‌های سنتی اقتدار را به مثابه عامل تعیین‌کننده هنجارهای شیوه زندگی نمی‌پذیرند. به عقیده وی به جای اینکه به دوره خودمان بعنوان یک عصر انحطاط اخلاقی بنگریم، منطقی است که آن را به عنوان یک عصرانتقال اخلاقی در نظر بگیریم

(۳) به نظر می‌رسد هرچه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بین دانشجویان بیشتر باشد شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین افزایش می‌یابد.

به عقیده مک لوهان اگر چه فناوری، از ذهن و عمل انسان منشعب است، انسان هر عصر و دوره‌ای، خود زاینده فناوری زمان خویش است. به عبارت دیگر، هر فناوری، بشر را به تدریج در فضای تازه‌ای قرار می‌دهد و هر فضای تازه، عاملی تعیین‌کننده در سرنوشت و زندگی بشر به شمار می‌رود. بدین ترتیب بررسی نظریه مک لوهان نشان می‌دهد که وی تأثیر رسانه‌ها را در تغییر و تحولات بوجود آمده در ارزش‌ها، نگرش‌ها و به طور کلی هنجارهای نسل جدید بسیار مؤثر می‌داند و به همین دلیل مطالعه گسترده‌ای روی این پدیده انجام داده است. این نظریه پرداز علت اصلی تغییرات بوجود آمده در ارزش‌ها را تنها به رسانه‌ها تقلیل داده و عوامل دیگر را در بوجود آمدن این پدیده چند بعدی نادیده گرفته است. نگارنده منکر تأثیری که این تکنولوژی نوین بر جامعه می‌گذارند نیست، بلکه معتقد است که پدیده‌های اجتماعی چند بعدی بوده و تنها نمی‌توان از یک زاویه و از یک دیدگاه به بررسی و تحلیل آن‌ها پرداخت. همچنین اینگلهارت یکی از عوامل تأثیرگذار بر شکاف ارزش‌های نسل‌ها را جهانی‌شدن ارتباطات می‌داند. وی می‌گوید می‌بینیم که جوانان در سراسر جهان لباس‌های جین می‌پوشند و به موسیقی پاپ گوش می‌دهند، اما کمتر تفاوت‌های ارزشی آشکار است.



۴) به نظر می‌رسد هرچه والدین کمتر گروه مرجع دانشجویان باشند شکاف نسلی افزایش می‌یابد. به عقیده زیمل زمانیکه عضویت در یک یا چند حلقه اجتماعی جای خود را به یک جایگاه اجتماعی در شبکه‌ای از حلقه‌های گوناگون اجتماعی دهد، شخصیت فرد دگرگون می‌شود. در این حالت شخصیت فرد از طریق اشتراک در حلقه‌های گوناگون، به شدت انشعاب پیدا می‌کند نظریات گئورگ زیمل را می‌توان تبیین‌کننده رشد فردگرایی در دنیای جدید دانست. فردگرایی رو به تزاید در نسل جدید سبب بوجود آمدن اخلاقیات و ارزش‌هایی می‌شود که تمام عرصه‌های زندگی، از جمله ملاک‌ها و معیارهای انتخاب را برای نسل جوان متمایز از نسل گذشته می‌نماید. تحت تأثیر این فردگرایی گروه مرجع در نسل جوان نیز دارای تفاوت‌هایی با نسل‌های قبل می‌شود.

۵) به نظر می‌رسد با تغییر ساختار خانواده شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود. فلاکس این باور است که تغییر در ساختار خانواده و تبدیل آن از خانواده‌ی گسترده به خانواده‌ی هسته‌ای و توصیه‌های مختلف تربیتی که از سوی نهادهای مختلف آموزشی و تربیتی به والدین می‌شود آنان را با دشواری‌های بسیاری مواجه ساخته است. توصیه‌های تربیتی به والدین در رابطه با فرزندان با شیوه‌هایی که والدین خود از طریق آنها پرورش یافته‌اند در تضاد است.

فرضیه تحقیق	نظریه پرداز
به نظر می‌رسد بین میزان وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معناداری وجود دارد.	اینگلهارت (تئوری تحول ارزشی)
به نظر می‌رسد با تغییر روشهای گذارن اوقات فراغت دانشجویان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود.	گیدنز (تئوری تضاد سنت و تجدد)
به نظر می‌رسد هرچه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بین دانشجویان بیشتر باشد شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین افزایش می‌یابد	مک لوهان (تئوری تغییر در فرایند جامعه پذیری)- اینگلهارت (تئوری تحول ارزشی)
به نظر می‌رسد هرچه والدین کمتر گروه مرجع دانشجویان باشند شکاف نسلی افزایش می‌یابد.	زیمل (تئوری گذار از سنت به تجدد)
به نظر می‌رسد با تغییر ساختار خانواده شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود.	فلاکس (تئوری تغییر ساختار خانواده)

### ۳- روش تحقیق

روش تحقیق، پیمایش انجام می‌گیرد. در این روش محقق با بررسی تغییرات هر یک از متغیرها برحسب مورد و با جستجوی ویژگی‌های دیگر که به طور منظم با آن پیوند دارد در پی شناخت علل و چرایی پدیده‌های اجتماعی و اقتصادی مانند نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در شکاف نسلی بین والدین و دانشجویان بر می‌آید. اطلاعات نظری و تئوری از طریق مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای بدست آمده و در گردآوری داده‌های مربوط به جامعه آماری نیز از روش میدانی یا پیمایش استفاده می‌شود.

دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اندیمشک به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده‌اند. بر اساس آمارهای بدست آمده حدود ۴۵۰۰ نفر دانشجو در این واحد در حال تحصیل هستند. تعداد نمونه مورد نیاز در این تحقیق بر حسب فرمول کوکران ۳۰۵ نفر می‌باشد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای و تصادفی سیستماتیک است. واحد تحلیل در این تحقیق، فرد پاسخگو بوده و بدین ترتیب سطح تحلیل، خرد است. برای بررسی ارتباط بین این متغیرها با متغیر وابسته از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر بهره گرفته می‌شود. داده‌ها پس از جمع‌آوری، باید ویرایش و پردازش نهایی شده و سپس توسط نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

برای تعیین اعتبار و روایی پرسشنامه از روش اعتبار صوری و برای تعیین پایایی پرسشنامه با توجه به نوع سؤالات و گویه‌ها، مناسب‌ترین روش آلفای کرونباخ تشخیص داده شده است. مقدار ضریب پایایی آلفای متغیرهای اصلی تحقیق به شرح جدول زیر می‌باشد: مقدار آلفای کرونباخ متغیرها بین ۰/۷۵ تا ۰/۷۵ می‌باشد و نشانگر آن است که همبستگی و همسازی درونی بین گویه‌های مربوط به متغیرها مناسب و قابل قبول می‌باشد. به عبارت دیگر از پایایی و قابلیت اعتماد برخوردار است. مقدار آلفای کرونباخ متغیر وابسته شکاف نسلی برابر با ۰/۷۵ می‌باشد که در حد نسبتاً بالایی است.

جدول تعداد گویه‌ها و مقادیر ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
تغییر ساختار خانواده	۱۶	۰/۷۱
گذران اوقات فراغت	۱۴	۰/۷۴
استفاده از وسایل ارتباط جمعی	۱۴	۰/۵۵
گروه مرجع	۹	۰/۶۷
شکاف نسلی	۱۸	۰/۷۵

#### ۴- یافته‌های پژوهش

بررسی پاسخگویان بر حسب جنسیت نشان می‌دهد که اکثر آنها با ۵۴ درصد را دانشجویان دختر تشکیل داده و ۴۶ درصد بقیه را دانشجویان پسر در بر می‌گیرند. سنین آنها بین ۱۸ تا ۳۹ سال بوده و اکثریت آنها (۱۹ درصد) در سن ۲۱ سالگی قرار داشته‌اند. میانگین سن پاسخگویان برابر با ۲۲/۹ سال می‌باشد.

گروه مرجع دانشجویان می‌تواند کسبه‌ها و بازرگانان، معلمین، روحانیون، هنرمندان، ورزشکاران و غیره باشند. دانشجویان دوست دارند از گروه‌های مرجعی مانند متخصصین و کارشناسان، افراد مذهبی و روحانی و همچنین والدین خود بهره‌مند شوند.

استفاده از موبایل در امور شخصی و امور جاری، علاقه به مطالب و نوشته‌های عاشقانه و رمان، استفاده از تلویزیون و ماهواره برای تماشای فیلم‌های جدید و سرگرم‌کننده و توجه به امور هنری و ورزشی در بین دانشجویان بسیار شایع می‌باشد.

ساختار خانواده و یا رفتار والدین در جامعه مورد مطالعه بیشتر حالت منطقی و واقع‌گرایانه، فعال و پرتحرک، متعصب، محافظه‌کارانه و محتاطانه دارد. توقع زیاد از فرزندان، به دنبال زرق و برق بودن و اهل تفریح بودن از ویژگی‌هایی است که والدین کمتر به آنها گرایش داشته‌اند.

از مهمترین راه‌هایی که دانشجویان برای گذران اوقات فراغت خود استفاده می‌کنند می‌توان به مشاهده‌ی تلویزیون، رفت و آمد با دوستان آشنایان، گوش دادن به برنامه‌های رادیو و موسیقی، تماشای ماهواره، استراحت در منزل و استفاده از اینترنت و ایمیل و چت کردن اشاره نمود. دانشجویان کمتر وقت آزاد خود را به سینما و یا استخر رفتن، حضور در پارک‌ها، گشت و گذار در خیابان‌ها، پاساژها، بازیهای کامپیوتری، ورزش کردن و شرکت در جلسه‌ها یا هیئت‌های مذهبی اختصاص می‌دهند.

شکاف نسلی با استفاده از تغییر ارزش‌ها در بین دانشجویان و والدین مورد ارزیابی قرار گرفته است. منظور از شکاف نسلی، شکاف در ارزش‌های بین دانشجویان و والدین بوده که در چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی مطالعه شده است. بررسی وضعیت شکاف در ارزش‌های اجتماعی بین جوانان و والدین نشان می‌دهد که در تمامی گویه‌های مربوط به ارزش‌های اجتماعی میانگین پاسخ‌های والدین و دانشجویان متفاوت است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که در ارزش‌های اجتماعی تفاوت میانگین معناداری بین والدین و دانشجویان وجود دارد.

نتایج نشان می‌دهد به طور معناداری والدین و دانشجویان در ارزش‌های فرهنگی متفاوتند به گونه‌ای مثلاً در خصوص گزینه «معمولاً تماشای ماهواره را بر تماشای تلویزیون ترجیح می‌دهم» دانشجویان موافقت بالاتری را ابراز داشته‌اند و پدران و مادران (والدین) نظر مساعدی در این زمینه نداشته‌اند. در مجموع نمره شکاف ارزش‌های سیاسی در بین دانشجویان برابر با ۲/۷۶ و در بین والدین برابر با ۲/۹۳ بوده که نشانگر مخالفت بیشتر والدین در مقایسه با دانشجویان درباره چهارگویه فوق است. در همه گویه ارزش‌های اقتصادی مخالفت والدین بیشتر از دانشجویان است چرا که نمره میانگین آنها بالاتر است.

نمره شکاف ارزش‌های اقتصادی در بین دانشجویان برابر با ۲/۶۱ و در بین والدین برابر با ۲/۹۰ بوده که نشانگر مخالفت بیشتر والدین در مقایسه با دانشجویان درباره چهار گویه شکاف اقتصادی است. متغیر

وابسته شکاف نسلی با چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ارزیابی شد. بررسی وضعیت شکاف ارزش‌ها به صورت کلی نشان می‌دهد میانگین ارزش‌های دانشجویان تفاوت قابل ملاحظه‌ای با پدران و مادران (والدین) داشته است.

بین میزان وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معناداری وجود دارد. برای تشخیص وضعیت اقتصادی اجتماعی از چند متغیر مانند نوع مسکن، تحصیلات والدین، شغل پدر، میزان درآمد و میزان مخارج ماهیانه استفاده شده است. آزمون آنالیز واریانس نشان می‌دهد که بین نوع مسکن، میزان تحصیلات پدر، شغل پدر و میزان تحصیلات مادر با شکاف نسلی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول نتایج آزمون آنالیز واریانس بین متغیرهای کیفی و متغیر شکاف نسلی

سطح معناداری	آزمون F	متغیرهای کیفی
۰/۰۲۵	۲/۸۳	نوع مسکن
۰/۰۰۰	۴/۵۴	میزان تحصیلات پدر
۰/۰۱۴	۲/۷۰	میزان تحصیلات مادر
۰/۰۰۶	۳/۳۲	شغل پدر

همبستگی بین متغیرهای میزان درآمد و میزان مخارج ماهیانه و متغیر وابسته شکاف نسلی منفی بوده بدین صورت که هر چه میزان درآمد و یا میزان مخارج ماهیانه بیشتر باشد، شکاف نسلی (در چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) بین والدین و دانشجویان افزایش می‌یابد و برعکس.

با تغییر روش‌های گذارن اوقات فراغت دانشجویان، شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود. هر چه میزان اوقات فراغت دانشجویان بالاتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود و برعکس هر چه میزان اوقات فراغت دانشجویان پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت. رابطه و همبستگی مثبت و مستقیم بین دو متغیر مشاهده می‌شود که با احتمال بیش از ۹۹ درصد معنادار می‌باشد.

هرچه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بین دانشجویان بیشتر باشد، شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین افزایش می‌یابد. هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بالاتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود و برعکس هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت.

ضریب همبستگی پیرسون بین گروه مرجع دانشجویان و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معناداری را نشان نمی‌دهد.

با تغییر ساختار خانواده شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین بیشتر می شود. ضریب همبستگی پیرسون بین ساختار خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین برابر با ۰/۲۱۱ است. می توان گفت که هر چه میزان تغییر ساختار خانواده بیشتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می شود و برعکس هر چه میزان تغییر ساختار خانواده پایین تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت.

جدول ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و شکاف نسلی دانشجویان با والدین

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	نتیجه همبستگی
میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی	۰/۴۶۳	۰/۰۰۰	وجود همبستگی معنادار مثبت
گروه مرجع	-۰/۰۵۲	۰/۱۸۴	عدم وجود همبستگی معنادار
ساختار خانواده	۰/۲۱۱	۰/۰۰۰	وجود همبستگی معنادار مثبت
روشهای گذارن اوقات فراغت	۰/۲۲۴	۰/۰۰۰	وجود همبستگی معنادار مثبت
میزان درآمد	-۰/۱۷۴	۰/۰۵۰	وجود همبستگی معنادار منفی
میزان مخارج ماهیانه	-۰/۱۹۷	۰/۰۰۶	وجود همبستگی معنادار منفی

مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۶۲۷ بوده که نشان دهنده رابطه در حد متوسط رو به بالا بین متغیرهای مستقل و میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین است. مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۳۹۳ بوده و بیانگر این حقیقت است که ۳۹/۳ درصد از تغییرات میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین به این متغیرهای مستقل مربوط است. آزمون آنالیز واریانس نشان می دهد که مدل رگرسیون با مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین از پردازش خوبی برخوردارند و تغییرات تبیین شده توسط مدل واقعی بوده است.

جدول خلاصه نتایج رگرسیون چند متغیره میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف معیار
۰/۵۸۸	۰/۳۴۶	۰/۳۲۵	۴/۲۱
Sig = ۰/۰۰۰		F = ۵/۹۷۹	

ضرایب رگرسیونی نشان می دهد که متغیرهای تغییرات ساختار خانواده، میزان تحصیلات پدر و میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی در سطح بیش از ۹۹ درصد معنی دار هستند. متغیرهای گذران اوقات فراغت و نوع مسکن در سطح بیش از ۹۵ درصد معنی دار هستند. نقش متغیرهای تغییرات ساختار خانواده (۰/۶۹۹)، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی (۰/۵۲۵) و میزان تحصیلات (۰/۴۶۲-) بیشتر از نقش سایر متغیرها است.

جدول ضرایب رگرسیونی متغیرهای مستقل با میزان شکاف نسلی

متغیرها	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	بتا	آزمون t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۳۳/۱۴۴	۵/۵۱۷	---	۶/۰۱	۰/۰۰۰
گروه مرجع	-۰/۰۴۳	۰/۱۴۵	-۰/۰۳۳	-۰/۲۹۵	۰/۷۶۹
استفاده از وسایل ارتباط جمعی	۰/۴۲۶	۰/۱۰۷	۰/۵۲۵	۴/۰۰۲	۰/۰۰۰
تغییر ساختار خانواده	۰/۶۵۷	۰/۱۳۸	۰/۶۹۹	۴/۷۵	۰/۰۰۰
گذران اوقات فراغت	-۰/۲۹۵	۰/۱۲۸	-۰/۳۸۲	-۲/۳۰۹	۰/۰۲۴
میزان تحصیلات پدر	-۲/۰۶۴	۰/۷۴۱	-۰/۴۶۲	-۲/۷۸۵	۰/۰۰۷
میزان تحصیلات مادر	-۰/۹۳۴	۰/۹۶۳	-۰/۱۳۵	-۰/۹۷۰	۰/۳۳۵
میزان مخارج ماهیانه	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-۰/۱۱۴	-۱/۰۲۳	۰/۳۱۰
نوع مسکن	-۲/۵۳	۱/۱۲۳	-۰/۲۷۲	-۲/۲۵۴	۰/۰۲۷

میزان تأثیر مستقیم کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته میزان شکاف نسلی برابر با ۰/۱۱، تأثیر غیرمستقیم برابر با ۱/۰۴۵ و مجموع تأثیرات مستقیم و تأثیر غیرمستقیم برابر با ۱/۵۸ می‌باشد. با توجه به نتایج تحلیل مسیر می‌توان گفت که متغیرهای استفاده از وسایل ارتباط جمعی با مجموع تأثیر ۰/۳۵۴ و میزان تحصیلات پدر با تأثیر ۰/۲۱۵ بیشترین نقش را در تغییرات متغیر وابسته شکاف نسلی دارند.

#### ۵- بحث و نتیجه‌گیری

شکاف نسلی به عنوان یکی از مهمترین شکاف‌های اجتماعی در جوامع معاصر اجتناب‌ناپذیر بوده و این پدیده در جوامع در حال توسعه که تغییرات اقتصادی اجتماعی عظیم و سریع را تجربه می‌کنند از شدت و حدت بیشتری برخوردار است. بنابراین شکاف نسلی در کنار تغییرات ارزشی از جمله عرصه‌های مورد علاقه در حوزه علوم اجتماعی محسوب می‌شود. حال فرض گسترش روند تغییرات در آینده، عمق و ابعاد تازه و فزاینده‌ای را نیز می‌توان بر این پدیده مترتب دانست. امروزه آنچه تحت عنوان شکاف نسلیها از ناحیه آن احساس خطر می‌شود گسستها و تعارضات ارزشی بین پدران و مادران (نسل اول) و فرزندان (نسل دوم) است که اذهان اندیشمندان، برنامه‌ریزان و حتی توده مردم را نگران کرده است. شواهد حاکی از آن است که در سالهای اخیر به تدریج چالش‌های بین پدران و مادران با فرزندان ایجاد و گسترش یافته است و این مسأله در پژوهش‌های انجام شده مرتبط کاملاً نمایان است. البته لازم به ذکر است که فاصله نسل‌ها و جدایی آرمان‌ها و ادراک‌های والدین و جوانان مفهوم و مقوله‌ای طبیعی است که همیشه در مسیر تحولات اجتماعی و فرهنگی جوامع با ایجاد انرژی و اختلاف پتانسیل، تغییرات مثبتی به بار می‌آورد اما هنگامی که فاصله و جدایی بین اعضای خانواده

عمیق شود، به تعارض بین نسل‌ها منجر و تفاهم و یکپارچگی خانواده‌ها را در مجموع دچار مشکل می‌سازد و باعث رکود اجتماعی فرهنگی و به تبع آن افزایش نابسامانی‌های اجتماعی می‌شود. در این پژوهش با توجه به مبانی نظری و پارچوب نظری ارائه شده و همچنین با اتکاء به برخی تحقیقات تجربی پیشین تعداد پنج فرضیه مورد بررسی و آزمون قرار گرفت و نتایج زیر به دست آمده است.

۱- بین میزان وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معناداری وجود دارد. برای تشخیص وضعیت اقتصادی اجتماعی از چند متغیر مانند نوع مسکن، تحصیلات والدین، شغل پدر، میزان درآمد و میزان مخارج ماهیانه استفاده شده است.

آزمون آنالیز واریانس نشان می‌دهد که بین نوع مسکن، میزان تحصیلات پدر، شغل پدر و میزان تحصیلات مادر با شکاف نسلی تفاوت معناداری وجود دارد. همبستگی بین متغیرهای میزان درآمد و میزان مخارج ماهیانه و متغیر وابسته شکاف نسلی منفی بوده بدین صورت که هر چه میزان درآمد و یا میزان مخارج ماهیانه بیشتر باشد، شکاف نسلی (در چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) بین والدین و دانشجویان کاهش می‌یابد و برعکس هر چه پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی بیشتر است. نتیجه به دست آمده در این پژوهش با نتایج پژوهش‌های صفایی نژاد (۱۳۸۲)، پهلوان (۱۳۸۶)، عابدینی (۱۳۸۵) و احمدی (۱۳۸۸) هماهنگ است.

۲- با تغییر روش‌های گذارن اوقات فراغت دانشجویان، شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود. هر چه میزان اوقات فراغت دانشجویان بالاتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود و برعکس هر چه میزان اوقات فراغت دانشجویان پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت. رابطه و همبستگی مثبت و مستقیم بین دو متغیر مشاهده می‌شود که با احتمال بیش از ۹۹ درصد معنادار می‌باشد.

از نظر آنتونی گیدنز اختلاف بین نسل‌ها در واقع نوعی به حساب آوردن زمان در جامعه مدرن است. هر نسلی در واقع نوعی به حساب آوردن تیره‌ای از آدمیان است که زندگی فردی را در مقطعی از زندگی‌های گروهی جای می‌دهد. نتایج به دست آمده با تئوری گیدنز و اینگلهارت و همچنین تحقیق ابولی‌زاده (۱۳۸۸) و رازقی (۱۳۸۸) هماهنگ می‌باشد.

۳- هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بین دانشجویان بیشتر باشد، شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین افزایش می‌یابد. هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بالاتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود و برعکس هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت.

تحقیقات نشان داده است که شماری از خانواده‌ها ۵ تا ۷ ساعت در روز را به تماشای تلویزیون می‌پردازند. بچه‌ها قبل از رفتن به مدرسه، عادت به تماشای تلویزیون دارند و همانطور که بزرگ می‌شوند به اندازه زمان مدرسه رفتن وقت خود را به تماشا و تأثیرپذیری از برنامه‌های نمایشی، تفریحی، سرگرمی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، خبری و آموزشی مبتنی بر متغییرهای جنسی، سنی، مذهبی، قومی و فرهنگی اختصاص می‌دهند.

اگر بخواهیم تأثیر وسایل ارتباطی را تحلیل کنیم، در این رابطه ساروخانی چند تئوری را بسیار مهم می‌داند مثل تئوری‌های برد، وجهه (صوری و واقعی)، پوشش، جذب، مخاطبین، آمادگی‌های روانی، طرز تلقی‌ها و عقاید قالبی. تلویزیون رسانه جمعی است که بیشترین مخاطب را در بیشترین زمان دارد. از این رو از آن می‌توان به عنوان رسانه‌ای یاد کرد که در شکل دادن به گرایش‌ها و جهت‌گیری‌های ذهنی جوانان بیشترین نقش را دارد. هر چند میزان تأثیرپذیری آنها متفاوت است اما نوع پیامها و کیفیت تأثیرگذاری آن بسته به تجارب فردی، اجتماع و حالات پایدار و درازمدت آن بر مخاطبان فرق می‌کند. همچنین نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات تجربی پیشین از جمله پهلوان (۱۳۸۶)، اینگلهارت، حقیقتیان و غفاری (۱۳۸۸) و قاضی‌نژاد (۱۳۸۲) نیز هماهنگ و همسو است.

۴- ضریب همبستگی پیرسون بین گروه مرجع دانشجویان و شکاف نسلی دانشجویان با والدین رابطه معناداری را نشان نمی‌دهد. تئوری گروه مرجع بر این اصل استوار است که افراد از معیارهای دیگران مهم به عنوان پایه و اساسی برای تأیید خود، و یا مقایسه و حرکت به سمت فضاها و پایگاه‌های اجتماعی بالاتر، بهره می‌جویند. بخش حائز اهمیت این تئوری بر آن است که افراد معمولاً برای پیوستن به گروه‌های مرجع ایی که تمایل به آن دارند، از آزادی و اختیار برخوردار هستند. نفوذ و منزلت گروه‌ها و قدرتی که گروه‌ها از آن برخوردارند در اینجا، نیز اهمیت می‌یابد. چرا که این افراد توانائی این را دارند که عضویت افراد جدید در گروه را یا بپذیرند و یا رد کنند.

زیمل معتقد است که انسان‌ها از دوران کودکی بسیاری از ارزش‌های اجتماعی را فرا می‌گیرند و آن‌ها را درونی می‌کنند ولی با تغییر و تحولات همه روزه و سرعت آن، در درونی‌کردن ارزش‌های اجتماعی، فرد را دچار مشکل می‌کنند. در جوامع سنتی پیشین انسان نوعاً در یک رشته محدودی از حلقه‌های اجتماعی به نسبت کوچک زندگی می‌کرد. چنین حلقه‌هایی از گروه‌های خویشاوندی، خانواده و اصناف گرفته تا شهر و دهکده‌ها به شدت رفتار و عملکرد فرد را در قبضه خودشان قرار داده و تمامی شخصیت او را تحت تعقیب خودشان داشتند. امروزه با پیشرفت و توسعه جوامع در کنار نهاد خانواده به عنوان اولین نهاد جامعه‌پذیرکننده، نهادهای دیگری نیز ظهور کردند که همانند خانواده به تربیت و اجتماعی‌کردن نسل جدید می‌پردازند. به عقیده زیمل زمانیکه عضویت در یک یا چند حلقه اجتماعی جای خود را به یک



جایگاه اجتماعی در شبکه‌ای از حلقه‌های گوناگون اجتماعی دهد، شخصیت فرد دگرگون می‌شود. در این حالت شخصیت فرد از طریق اشتراک در حلقه‌های گوناگون، به شدت انشعاب پیدا می‌کند. نتایج به دست آمده با نتیجه تحقیق پهلوان (۱۳۸۶) و همچنین نظرات جورج زیمل که به عنوان پشتوانه نظری این فرضیه انتخاب شده، هماهنگ نیست و آن را تأیید نمی‌کند.

۵- یکی دیگر از فرضیات تحقیق این بوده که با تغییر ساختار خانواده شکاف نسلی بین دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی پیرسون بین ساختار خانواده و شکاف نسلی دانشجویان با والدین برابر با ۰/۲۱۱ است. می‌توان گفت که هر چه میزان تغییر ساختار خانواده بیشتر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین بیشتر می‌شود و برعکس هرچه میزان تغییر ساختار خانواده پایین‌تر باشد، میزان شکاف نسلی دانشجویان با والدین کاهش خواهد یافت.

فلاکس بر این باور است که تغییر در ساختار خانواده و تبدیل آن از خانواده‌ی گسترده به خانواده هسته‌ای و توصیه‌های مختلف تربیتی که از سوی نهادهای مختلف آموزشی و تربیتی به والدین می‌شود آنان را با دشواری‌های بسیاری مواجه ساخته است. توصیه‌های تربیتی به والدین در رابطه با فرزندان با شیوه‌هایی که والدین خود از طریق آنها پرورش یافته‌اند در تضاد است. لذا نتیجه به دست آمده در این پژوهش با نتایج پژوهش‌های پهلوان (۱۳۸۶)، معیدفر (۱۳۸۳)، موحد، مقدس و عباسی شوازی (۱۳۸۶)، حقیقتیان و غفاری (۱۳۸۸) و اینگلهارت هماهنگ است.

#### ۶- پیشنهادات و راهکارها

با توجه به یافته‌های این تحقیق و همچنین مشاهده رابطه و همبستگی مثبت بین اکثر متغیرهای مستقل با متغیر وابسته میزان شکاف نسلی بین والدین و دانشجویان در اندیمشک می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود. این پیشنهادات هر چند بر پایه نتایج پژوهش حاضر صورت گرفته است، اما می‌توان آنها را در کل جامعه ایران برای کاهش میزان شکاف نسلی در نظر گرفت.

- ۱- افزایش دادن روابط بین والدین و فرزندان.
- ۲- با توجه به این که دانشجویان بیشتر والدین خود را به عنوان گروه مرجع و الگو قرار داده‌اند، لذا بایستی آنها مراعات بیشتری در رفتارهای اجتماعی خود داشته باشند.
- ۳- استفاده بیشتر و درست مطابق با شئون اسلامی و ارزش‌های اجتماعی جامعه در از رسانه‌های جمعی و گروهی و یا رسانه‌های جدیدی مانند ماهواره و اینترنت.
- ۴- همسوکردن خانواده‌ها به سمت استفاده از شیوه‌های دموکراتیک همراه با اقتدار نسبی والدین از طرق مختلف به ویژه آموزش‌های رسانه‌ای و استفاده از ابزار تلویزیون می‌تواند مفید فایده باشد. البته

رهاسازی فرزندان به حال خود و استفاده از شیوه‌های سهل‌گیرانه تربیتی نیز همانند روش استبدادی در افزایش شکاف نسلی مؤثر است لذا نباید این شیوه را در جامعه تبلیغ نمود.

۵- گسترش روحیه جمع‌گرایی و ترویج آن در بین جوانان از طریق ساز و کارهای مناسب، در جلوگیری و کاهش گسست‌های نسلی بسیار مؤثر است. چرا که روحیه فرد‌گرایی عاملی مؤثر بر جداماندن جوانان از جمع و جامعه و همین‌طور گسست بین والدین و فرزندان می‌شود.

۶- ارتقاء آگاهی‌ها و مهارت‌های تربیتی والدین از طریق برگزاری دوره‌های آموزش خانواده و توجه آنان به شرایط و احساسات جوانان می‌تواند عاملی مهم در کاهش گسست‌های نسلی باشد. امروزه یکی از مشکلات بین نسل‌ها عدم درک متقابل نسبت به نیازها، آرزوها، شرایط و محدودیت‌های یکدیگر است. این مشکل عمده‌تاً در خانواده و بین پدران و مادران در رابطه با فرزندان رخ می‌نماید.

۷- جامعه‌پذیری مناسب و انتقال بهینه ارزش‌ها عاملی مهم و مانع از تشدید شکاف نسلی می‌گردد. در واقع وجود موضوعی به نام جامعه‌پذیری دال بر آن است که چون بین دو نسل اختلاف و تغییر وجود دارد لذا نسل‌های قبلی تلاش دارند نسل‌های بعدی خود را به مفاهیم زمان خود آشنا کرده و هنجارهای خود را به آنها القاء کنند. حال در این بین ضروری است نسل قبلی با استفاده از زبان مشترک ارزش‌ها را به نسل جدید منتقل نماید. برای تحقق این مهم بایستی زبان تعصب و تحکم نسل والدین به زبان منطق و همدلی تبدیل شود و از بسترهای فرهنگی و آموزش موجود برای انتقال صحیح و درست ارزش‌ها استفاده شود.

### فهرست منابع

۱. آزاد ارمکی، تقی، (۱۳۸۲)، تجربه جهانی و گسست فرهنگی-اجتماعی در ایران در نگاهی به پدیده گسست نسل‌ها: رویکرد فلسفی جامعه‌شناختی، روانشناسی، سیاسی تاریخی و ادبی، به اهتمام علی اکبر علیخانی، پژوهشکده علوم اجتماعی تهران و جهاد دانشگاهی، صص ۱۴۹-۱۶۶.
۲. آزاد ارمکی، تقی، زند، مهناز، خزایی، طاهره (۱۳۷۹). بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۶، صص ۲۹-۳۰.
۳. اجتهاد نژاد کاشانی، سالار، (۱۳۸۴)، شکاف بین نسلی در میان دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، پایان-نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
۴. اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)، تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.

۵. آزاد ارمکی، تقی، غیاثوند، احمد، (۱۳۸۳)، جامعه شناسی تغییرات فرهنگی در ایران، انتشارات آن.
۶. تاجیک، محمدرضا، (۱۳۸۱)، جامعه ایرانی و شکاف میان نسل ها، نشریه راهبرد، شماره ۴۶، زمستان ۱۳۸۰.
۷. توکلی، مهناز (۱۳۸۲)، زمینه اجتماعی گسست نسل ها در ایران، مجموعه مقالات گسست نسل ها، به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی
۸. توکل، محمد، قاضی نژاد، مریم، (۱۳۸۵). شکاف نسلی در رویکردهای کلان جامعه شناختی: بررسی و نقد رهیافت‌های نسل تاریخی و تضاد با تاکید بر نظرات مانهایم و بوردیو. فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۷ صص ۹۷-۱۲۴.
۹. جانعلیزاده چوب‌بستی، حیدر، سلیمانی بشلی، محمدرضا، (۱۳۸۹). شکاف نسلی: توهم یا واقعیت؟. فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، بهار ۱۳۸۹، صص ۶۴-۹۹.
۱۰. حقیقتیان، منصور، غفاری، عباس، (۱۳۸۸). بررسی علل شکاف نسل ها در بین دانش آموزان متوسطه شهر لامرد، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، سال چهارم، شماره هشتم، بهار ۱۳۸۹، صص ۱۹۰-۱۷۳.
۱۱. داریاپور، زهرا (۱۳۸۶)، ساختار ارزشی و مناسبات نسلی، جوانان و مناسبات نسلی، شماره اول، صص ۲۳-۱
۱۲. ربانی، رسول و صفایی نژاد، فتحیان، (۱۳۸۲)، فاصله نسلی با تاکید بر وضعیت دینداری ارزش های اجتماعی مطالعه موردی شهر دهدشت. مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان.
۱۳. رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۸)، آناتومی جامعه، تهران: سهامی انتشار، چاپ اول.
۱۴. ساروخانی، باقر، صداقتی فرد، مجتبی (۱۳۸۸)، شکاف نسلی در خانواده ایرانی. دیدگاه ها و بینش ها. پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۸، صص ۳۱-۷.
۱۵. سرایی، حسن، (۱۳۷۲)، مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری در تحقیق، تهران: انتشارات سمت.
۱۶. سریع القلم، محمود (۱۳۸۲)، مجموعه مقالات گسست نسل ها، به اهتمام علی اکبر علیخانی. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۷. شوازی، عباس، جلایی، محمد، ترابی، فاطمه، (۱۳۸۵)، تفاوت بین نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران، فصلنامه انجمن جامعه شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۴، صص ۱۴۶-۱۱۹.
۱۸. شکر بیگی، عالی، (۱۳۸۹)، فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آشتیان، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۹، صص ۷۵-۵۶.

۱۹. عبدالهیان، حمید، (۱۳۸۲)، تغییرات فرهنگی و شکاف نسل‌ها در ایران در نگاهی به پدیده گسست نسل‌ها: رویکرد فلسفی جامعه‌شناختی، روانشناسی، سیاسی تاریخی و ادبی، به اهتمام علی‌اکبر علیخانی، پژوهشکده علوم اجتماعی تهران و جهاد دانشگاهی، صص ۲۵۱-۲۶۶.
۲۰. غلام‌رضا کاشی، محمدجواد، (۱۳۸۳)، بازتاب دو تجربه گرم در نسل‌ها، از کتاب جوانان و مناسبات نسلی در ایران، به اهتمام محمد علی محمدی، تهران: انتشارات پژوهشکده ی علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۲۱. کرلینجر، فرد، (۱۳۷۶)، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه حسن پاشاشریفی و دیگران، تهران: انتشارات آواری نور، چاپ اول.
۲۲. مددپور، محمد، (۱۳۸۲)، صورت‌های نوعی گسست نسلی و فرهنگی، مجموعه مقالات گسست نسل-ها، به اهتمام علی‌اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۲۳. معیدفر، سعید، (۱۳۸۳)، شکاف نسلی یا گسست فرهنگی، فصلنامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۲۴، زمستان ۱۳۸۰.
۲۴. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، (۱۳۸۲)، دفتر طرح‌های ملی، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، موج دوم.

Archive of SID